

LEVENDE ZADENBANK

Een verslag van twee jaar samenwerking
door Stichting Zaadgoed, De Zaderij
en Caring Farmers

21-01-2025

bron: stadstuinieren.nl

Europees Landbouwfonds voor
Plattelandsonwikkeling:
Europa investeert in zijn platteland

Cursisten 'Zaadteelt Zaadvaste Rassen' (bron: caringfarmers.nl)

SAMENVATTING

Dankzij een subsidie van het Europese Fonds voor Plattelandsontwikkeling binnen de Sabe regeling hebben [Caring Farmers](#), [De Zaderij](#) en [Stichting Zaadgoed](#) de afgelopen twee jaar samengewerkt aan een Levende Zadenbank. De Nederlandse supermarkt verkoopt slechts een handjevol groenterassen en de meeste groenten komen van hybride zaden. De drie organisaties hebben zich samen ingezet voor meer bewustzijn en kennis over het belang van zaadvaste rassen. Wij zetten ons in voor rassen die patentvrij zijn en die zaden produceren waarmee boeren en telers het jaar erop weer verder kunnen telen. Met patentvrije zaadvaste rassen krijgt de teler weer meer de touwtjes in handen en de biodiversiteit op het land en op het bord neemt toe.

In totaal zijn 35 telers opgeleid door Stichting Zaadgoed om hun eigen zaden te telen; het aantal groenterassen bij zadenvermeerderaar en verkoper - De Zaderij - is uitgebreid van 65 naar 85 en het aantal telers dat levert aan de Zaderij groeide van 18 naar rond de 50. De zaden vinden hun weg naar tuinders in het hele land, maar ook naar consumenten met moestuinen. Door bijeenkomsten rondom oude en vergeten rassen is het bewustzijn en de kennis onder tuinders en consumenten toegenomen. Er zijn twee verdiepingdagen georganiseerd om meer uitwisseling van zaden en kennis te bevorderen. Hiermee zijn nieuwe netwerken en dwarsverbanden tussen bestaande netwerken

ontstaan. Via de landelijke en vakmedia werd het belang van zaadvaste rassen ook meerdere keren uitgelegd. Alle kennis wordt gebundeld in een nieuwe cursus van de Warmonderhof, zodat ook de komende jaren jonge boeren, zij-instromers en tuinders kunnen leren om zelf zaad te vermeerderen en nieuwe rassen te kweken.

[▶ Bekijk het filmpje 'Levende Zaadbank' hier](#)

Waarom een Levende Zadenbank?

We zitten in een biodiversiteitscrisis en Nederland doet het erg slecht vergeleken met de rest van Europa. Biodiversiteit is een term die we gebruiken om de rijkdom van de natuur aan te duiden. Het gaat om de grote verscheidenheid aan dieren, planten, habitats en genen. Biodiversiteit zorgt voor ecosystemen waarin organismen kunnen leven en is een cruciale factor in de gezondheid van een ecosysteem. Hoe groter de variatie is in wezens die samenwerken in een ecosysteem, hoe groter de capaciteit van dat ecosysteem om schokken te weerstaan en leven te ondersteunen. De zadenbusiness is momenteel hoogtechnologisch en kapitaalintensief. De door deze bedrijven ontwikkelde rassen zijn steeds minder vrij beschikbaar om andere nieuwe rassen te ontwikkelen. De kennis van zaadteelt is ook grotendeels verdwenen bij boeren. Ze bestellen tegenwoordig zaad online en het

wordt bezorgd. En het jaar erna bestellen ze opnieuw. Deze tendens gaat gepaard met het verlies van biodiversiteit, van technieken en ambachten, van lokale gerechten en smaken aan de ene kant en risico's voor voedselzekerheid aan de andere kant. Van de 30.000 eetbare planten komt op dit moment 95% van onze voedselcalorieën van 30 soorten. Ons voedsel is nog nooit zo uniform geweest.

Tegenover zaadvast staan uniforme F1 hybride rassen. Een hybride ras is door de mens als het ware voorgeprogrammeerd. Daarbij worden met de computer resultaten van kruisingscombinaties in rekenprogramma's uitgewerkt. Door inteelt en selectie van planten worden positieve eigenschappen vastgehouden in inteeltfamilies. Een F1 hybride draagt weinig bij aan biodiversiteit omdat elk plantje genetisch hetzelfde is. Ander nadeel is dat hybridezaad zeer duur is en telkens weer opnieuw gekocht moet worden. Nateelt is niet mogelijk omdat een F1-hybride plant niet altijd zaad vormt wegens mannelijke steriliteit of omdat de plant het vermogen om zaad te produceren verloren heeft. En als er zaad gevormd wordt, splitst het uit in allerlei verschillende planttypen waardoor verkoop door de teler onmogelijk wordt. Principieel bezwaar tegen F1 hybriden is dat de bedrijven hierdoor de veredeling zich steeds meer toegeëigend hebben. Hybridezaad heeft de wereldmarkt veroverd en de mens ervan afhankelijk gemaakt.

Sinds de industrialisering van de landbouw, vanaf de Tweede Wereld Oorlog zo ongeveer, is het veredelen steeds meer big business geworden. En het is nu zo ver dat grote bedrijven hun best aan het doen zijn om patent te krijgen op natuurlijke planteigenschappen en dat er daarmee geen vrije toegang meer is tot het genetisch materiaal. Een groeiende groep NGO's, bedrijven, boeren en tuinders wil niet deze kant op bewegen. Zaden zijn namelijk van iedereen, of van zichzelf, maar niet van bedrijven. Dat lijkt logisch, maar dat is het dus niet.

In Noord- en Zuid-Amerika zijn meerdere grote zadenbedrijven onderdeel van de grote chemiebedrijven. Zij verkopen niet alleen de zaden, maar ook de bestrijdingsmiddelen. De zaden en gewasbeschermingsmiddelen worden met elkaar ontwikkeld. Want de giften die het bedrijf verkoopt moeten onkruid en plagen doden, maar de plant juist niet kunnen schaden. Daardoor kunnen zulke bedrijven (ook Bayer, dat in 2018 Monsanto overnam en zaden en Roundup levert) aan koppelverkoop doen. Zo ook Syngenta. Koop je zaad van Syngenta, dan krijg je de beste oogst als je die zaden combineert met gif van Syngenta. Deze bedrijven beweren dat hierdoor het gifgebruik beter toegespitst kan worden, en daardoor gereduceerd. Dat is in werkelijkheid nog nergens gebeurd (een grotere diversiteit aan planten en rassen kan juist bijdragen dat planten beter om kunnen gaan met plagen).

Rassenproef bij Eko-logisch - juli 2024 (bron: zaadgoed.nl)

Zaden zijn van iedereen. Zo worden ze weer gemeengoed (bron: maatschapwij.nu)

De planten die deze bedrijven leveren zijn niet divers en niet robuust. De focus ligt op snelle uniforme groei, en niet op diversiteit en vitaliteit. Juist méér diversiteit is belangrijk om minder kwetsbaar te worden van ziekten en plagen, en om minder middelen te gebruiken. Deze gang van zaken willen we in Nederland buiten de deur houden.

Momenteel is in de groenteteelt naar schatting slechts 5% van alle zaden wereldwijd zaadvast. Zaadecht, meestal zaadvast genoemd, betekent dat bepaalde eigenschappen vastliggen in het ras, generatie op generatie. Groenterassen zijn zaadvast als ze als ras na zaadvermeerdering het rastype leveren dat identiek is aan de beschrijving van het ras, bijv. een sla ras met rode vlekjes. Er vindt geen uitsplitsing meer plaats door andere kroptypen en is daarom voorspelbaar te vermeerderen. Doordat zaadvaste rassen genetisch meer divers zijn, kunnen ze meebewegen met klimaatverandering en zijn robuuster bij wisselende weersomstandigheden.

Zaadvaste groenten scoren vaak beter op voedingswaarde en smaak en dragen optimaal bij aan biodiversiteit. Bovendien is dit ons erfgoed, generatie op generatie.

Om oude rassen te behouden, zijn er wereldwijd genenbanken opgezet, als reservoir van genen voor de grote bedrijven. Maar deze zijn niet veilig:

zo is een van de grotere onlangs gebombardeerd in Oekraïne en een andere ligt in een smeltgebied door klimaatverandering. Belangrijker nog: door zaden te bewaren in dergelijke genenbanken kunnen ze zich niet aanpassen aan klimaatverandering. Deze diversiteit si juist ontstaan door selectie door telers over de eeuwen heen.

De drie organisaties hebben met deze campagne, net als (en samen met) een groep Nederlandse telers, een Levende Zadenbank voor zaadvaste rassen gecreëerd om de biodiversiteit van groenten en zaden te verhogen. Zij leveren al vanuit hun passie en bevoegenheid zaadvaste zaden aan de Coöperatie De Zaderij: een nieuwe kleine maar groeiende organisatie die samen met Stichting Zaadgoed zich inzet voor meer agro-biodiversiteit. Caring Farmers is een groep van 375 boeren met een gedeelde zorg voor natuur, klimaat en dier.

De Zaderij, Caring Farmers en Stichting Zaadgoed zijn overtuigd dat zaadvaste groentes een belangrijk plaats in kunnen en moeten nemen voor het verkrijgen van een goede biodiversiteit en voedselzekerheid in een veranderend klimaat. De afgelopen twee jaar werkten zij samen aan een professionaliseringsslag en een duurzame markt voor zaadvaste zaden.

DOEL VAN PROJECT LEVENDE ZADENBANK

De doelstelling van het project

Levende Zadenbank is om in 2 jaar tijd:

- Samen met Caring Farmers het aantal telers van de Zaderij te verdubbelen van 22 naar 44
- Met behulp van Stichting Zaadgoed de kennis rondom het telen en vermeerderen van zaadvaste zaden bij deze telers te verhogen
- Het aantal rassen waar de Zaderij mee werkt verhogen van 65 naar 100
- Samenwerken aan meer bewustzijn onder telers en consumenten rondom de noodzaak van zaadvaste zaden en biodiversiteit in rassen
- Samenwerken aan een beter verdienmodel rondom zaadvaste zaden, al dan niet via de Coöperatie de Zaderij.
- Samen de afhankelijkheid van F1/hybride rassen afbouwen
- Met opleiding De Warmonderhof werken aan een grotere rol voor het telen van zaadvaste rassen in het biologische praktijkonderwijs.

Jan Bulthuis van De Zaderij in Bant (foto: Marco Keyzer - bron: DVHN)

WAT ER GEBEURDE IN 2023 EN 2024

Caring Farmers dag 2023 (bron: caringfarmers.nl)

In juli 2023 is het project [Levende Zadenbank](#) gelanceerd op de Caring Farmers Dag op de onderwijsinstelling voor de biodynamische landbouw, de Warmonderhof. Een volle zaal jonge boeren en andere geïnteresseerden volgden een workshop over het belang van zaadvaste rassen: rassen die planten leveren die op hun beurt weer zaden leveren die de teler zelf kan gebruiken om te vermeerderen.

In 2023 heeft De Zaderij het aantal rassen dat wordt geteeld verhoogd van 73 naar 79. Dat deden zij door intensieve begeleiding voor hun eigen telers. De Zaderij was standhouder op de moestuinbeurs en bezocht 3 beurzen.

Het aantal telers dat voor De Zaderij teelde groeide in 2023 van 22 naar 41. Deze telers hebben intensievere teeltbegeleiding gekregen (tips/coaching) dankzij de campagne. Vanuit bijeenkomsten en netwerken hebben meer telers zich verbonden aan De Zaderij en omarmen hun uitgangspunten. Zij telen niet allemaal ieder jaar. Binnen deze telers zijn er ook weer groepen ontstaan voor kennisoverdracht rondom specifieke groentes. Hier zijn ook app-groepen bij ontstaan.

Cursusdag 'Zaadteelt Zaadvaste Rassen' (bron: ...)

De Zaderij heeft met hulp van de campagne de volgende telers kunnen begeleiden:

Pieter van Maldegem - Luttelgeest; Pieter Sruyk - Struikgewas; Henk van Berkel - Bijenakker; Leo van der Vlugt; Akkers van Alten; Pyt Sipma - Timpelsteed; Erwin Wester - Horahol; Sander Bakkenist - Tuinderij de Overkant; Jelmer Zandbergen - Veld en Bee; Cor Zenhorst - Creil; Florian Ghyselinck - Warmonderhof.

Vanaf september 2023 volgden 20 tuinders de 4-daagse cursus '[Zaadteelt zaadvaste rassen](#)'. Deze cursus wordt gegeven door Stichting Zaadgoed en de organisatie en communicatie ligt bij Caring Farmers. Dankzij de subsidie konden de deelnemers deze met 50% korting volgen. De training was binnen no-time vol.

Paarse boerenkool levert volgend jaar zaad (foto: Herman Engbers - bron: Trouw)

Aan het eind van de cursus:

- Kunnen deelnemers bepalen welke vermeerdering en selectiemethode(n) ze willen toepassen met het oog op doel en gewas.
- Hebben deelnemers basale handvatten voor vermeerdering en instandhouding van rassen.
- Hebben deelnemers een breder perspectief op gangbare en biologische veredeling.

Het Kiemcollectief haakt aan om uitwisseling van zaden tussen telers te bevorderen. Bij de eerste verdiepingdag in 2024 was het Kiemcollectief ook aanwezig.

In november 2023 deden wij een [landelijke oproep aan telers](#) in het hele land om eigen selecties van (vergeten) groenterassen in te sturen. In het voorjaar van 2024 heeft Stichting Zaadgoed telers gemotiveerd om hier proefvelden mee op te zetten om te bepalen welke rassen geschikt zijn om aan het assortiment van De Zaderij toe te voegen. De oproep werd geplaatst in vakmedia en had daarmee een goed bereik onder de doelgroep.

Op 11 november 2023 bestond Stichting Zaadgoed 25 jaar. Op de drukbezochte dag was uitgebreid aandacht voor de campagne. Het leidde tot een

[▶ Bekijk het filmpje 'vergeten groente' hier](#)

[prachtig artikel in Trouw](#).

In februari 2024 ging de cursus 'Zaadteelt zaadvaste rassen' opnieuw van start. Wederom met 50% korting. In 2024 kozen we voor een vijfdaagse cursus inclusief een excursie naar België waar ook de cursisten van 2023 voor werden uitgenodigd. Vijftien deelnemers meldden zich aan.

Telers zijn De Zaderij op gaan zoeken. Het aantal telers dat zaden teelt voor De Zaderij is gegroeid naar 51. Veel nieuwe telers komen met unieke, oude, vergeten rassen die ze zelf al telen of ooit geteeld hebben. Het programma van afgelopen cursus, vind je [hier](#).

[▶ Bekijk het filmpje van de cursus hier](#)

Cursusdag praktijk 26-10-2024 (bron: Caring Farmers)

Verdiepingsdag Bant 20-04-2024 (bron: Caring Farmers)

Meer rassen in assortiment

Het aantal rassen wat de Zaderij nu aanbiedt is **85**. Daarvan zijn in 2024 nieuw opgenomen:

- *Mosterdblad (Herenboeren)*
- *Hinrichs Riesen (Cor Zenhorst)*
- *Paksoi Taisai (boerderij Jansen)*
- *Stiekume spruitje (Zonneliefde)*
- *Sora Radijs (Horaholm)*
- *Tender en True pastinaak (Akkers van Altena)*
- *Witte komkommer - Albaster*
- *Utrege Blauwe Tarwe*
- *Fino - knolvenkel*
- *Bloemendaalse Gele - Savooiekool*

In 2025 komen daar naar verwachting bij:

- *Zwijndrechtse pootui*
- *Auslage Sugar Snap*
- *Soesterknol*

Start telen van de ingezonden rassen

Begin 2024 start de rassenproef met de ingezonden vergeten groenterassen. De landelijke oproep Vergeten Groenten Gezocht zorgde voor genoeg zaden om met vijf groentegewassen (komkommer, sperzieboon, snijboon, boerenkool en mais) proefvelden in te zaaien bij vier verschillende telers.

Op 20 april 2024 organiseerden we een **Verdiepingsdag** in Bant. Het doel is een netwerk te ontwikkelen waarin zaden en kennis uitgewisseld en behouden wordt. Het 'levende' aan deze zadenbank is de mens (boer, tuinder, veredelaar) die naast het telen van zaden ook zorgt dat kennis over zaden en bijzondere rassen in leven blijft. De Levende Zadenbank staat voor gezamenlijkheid: het uitwisselen en instandhouden van diversiteit van bijzondere (oude en nieuwe) rassen.

Innovatie ontstaat door ontmoeting tussen mensen en daarom organiseren we deze dag. Aan het woord komen o.a. het Noordelijk Zadennetwerk, Velt, Slow Flowers en het Kiemcollectief.

Smaakproef en rassenvergelijking

Op 22 juli 2024 ontmoetten enthousiaste telers, koks en consumenten elkaar op de biodynamische groentekwekerij Eko-Logisch voor een smaakproef en kennisuitwisseling over zaadvaste rassen. Hier worden de ingezonden zaden van de oproep geproefd en vergeleken met andere rassen. Een inspirerende rondleiding van teler David Luijendijk en het delen van ervaringen van collega-telers Pieter Struyk en Patrick de Haan zorgden voor een heel enthousiast publiek. Edwin Nuijten van Stichting Zaadgoed daagde iedereen uit om de smaakpapillen te laten werken door een uitgebreide smaakproef met verschillende rassen komkommer, sperzieboon en snijboon.

Op 19 oktober 2024 sprak Stichting Zaadgoed op het jaarlijkse congres van de **Caring Movement** over nut en noodzaak van zaadvaste zaden.

Boerenkool rassenvergelijking

Op 3 december 2024 ontmoetten de deelnemende telers elkaar op de biodynamische groentekwekerij Eko-Logisch voor het delen van de ervaringen in de teelten. Ook deden ze met elkaar een smaakproef van de boerenkoolrassen.

Vervolg campagne

De campagne krijgt een vervolg in het Warmonderhof cursusaanbod. De cursus zal als training worden aangeboden. De ontwikkeling en uitvoering.

Mous

Westlandse Winter

Reflex F1

Lerchenzungen

Westerwoldse Mous

Halbhoher grüner Krauser

Vergeeten boerenkool soorten (bron: zaadgoed.nl)

Het komkommer bordje (bron: zaadgoed.nl)

BEWUSTWORDING VAN DE ACHTERBAN

Alle drie de organisaties hebben via nieuwsbrieven en sociale media hun achterbannen geïnformeerd. Zo deed Caring Farmers meerdere oproepen naar 4000 Caring Consumenten en 70.000 volgers op Sociale Media over een kortingsactie voor Zaadvaste Zaden bij de Zaderij. En oproepen voor de cursus en het inzenden van vergeten groenten via nieuwsbrieven en appgroepen naar de 375 aangesloten boeren.

Via De Zaderij en Stichting Zaadgoed werden ook oproepen en terugkoppeling gedeeld naar telers en donateurs via socials en nieuwsbrieven.

Alle cursisten van Stichting Zaadgoed en een aantal telers van De Zaderij zijn verenigd in een levendige appgroep met 49 leden waar veel kennis wordt gedeeld.

Caring Congres 2024 (bron: caringmovement.nl)

BEWUSTWORDING VIA DE MEDIA

Greep uit het mediabereik van de 2023 campagne:

- *Vergeten groenten gezocht voor Levende Zadenbank*, [Groentenuws](#)
- *Zoektocht naar vergeten groenten voor meer biodiversiteit op het bord*, [Nieuwe Oogst](#)
- *Vergeten groenten gezocht*, [Biojournaal](#)
- *Zaadvaste zaden, zelf zaden telen*, [Maatschappij Wij](#)
- *Gezond en zaadvaste groenten uit een zakje zaad*, [diverse regionale bladen](#)
- *Zaadvaste rassen zijn cruciaal voor de landbouw*, [Trouw](#)

Greep uit het mediabereik van de 2024 campagne:

- *Groeiend enthousiasme voor zaadvaste rassen*, [Biojournaal](#).
- *Twintig jaar voor goeie witlof*, [De Groene](#).

AANBEVELINGEN EN VERVOLG

De cursus 'Zaadteelt zaadvaste rassen' wordt opgenomen in het vaste cursusaanbod van het biologische praktijkonderwijs van de Warmonderhof. De drie organisaties zullen zich blijven inzetten voor meer biodiversiteit op het land en op het bord. Maar dit is onvoldoende om groenten en telers te beschermen tegen de (inter) nationale tendens om steeds meer natuurlijke planteigenschappen van groenten te patenteren.

De drie organisaties doen de volgende aanbevelingen:

- **Neem kennis omtrent het vermeerderen en veredelen van zaadvaste rassen op in het reguliere agrarische onderwijs**
- **Bescherm groenten en telervrijheid met wetgeving: beperk de mogelijkheid tot het patenteren van natuurlijke planteigenschappen.**
- **Stimuleer als overheid de verspreiding van kennis over het belang van zaadvaste rassen onder boeren, beleidsmakers en telers.**

Titel (bron)

Europees Landbouwfonds voor
Plattelandsonwikkeling:
Europa investeert in zijn platteland